

Vasco da Gama – odkrywca, podróżnik, współtwórca portugalskiego imperium

25 grudnia 2019

24 grudnia 1524 roku zmarł największy portugalski odkrywca – Vasco da Gama. Kim był i jak jego podróż ukształtowała porządek świata w okresie wielkich odkryć geograficznych?

Vasco da Gama to chyba najbardziej znany portugalski podróżnik i odkrywca. Człowiek, którego legenda zapisała się zarówno na kartach podręczników szkolnych, jak i w powszechnej świadomości. Biorąc pod uwagę skalę jego dokonań oraz ich konsekwencje, mamy prawo sądzić, że wiemy o nim stosunkowo niewiele. Da Gama urodził się w 1460 lub 1469 roku w miejscowości Sines, w prowincji Antelejo, w południowo-zachodniej Portugalii. Mało wiadomo na temat jego młodości. Jako najmłodszy potomek Estêvão da Gama – drobnego szlachcica, alkadę (hiszp. przewodniczący zarządu miasta) i komtura rycerskiego Zakonu Chrystusowego, z pewnością miał uторowaną drogę kariery. Wykształcenie otrzymał prawdopodobnie w Lizbonie, a później uczył się jeszcze w Évorze. Przypisuje mu się także udział w kilku bitwach, między innymi w charakterze

dowódcy obrony portugalskiej kolonii w Gwinei. W wieku zaledwie 28 lat młody żeglarz został wytypowany przez króla Manuela na dowódcę nowej ekspedycji, która miała wytyczyć drogę do Indii, zapewniając tym samym Portugalii światową dominację w handlu dalekosiężnym.

Vasco da Gama – człowiek znikąd i wielki plan

Dobrze rozumiemy przyczyny, dla których odkrycie i dominacja na szlaku do Indii były dla Portugalii tak istotne. Po pierwsze była to realizacja planu przeciwwagi dla politycznej potęgi islamu, po drugie niezwykle intratna ekonomicznie wizja monopolizacji handlu na azjatyckim szlaku. Trudno natomiast odpowiedzieć na pytanie dlaczego nikomu nieznany, drobny szlachcic stanął na czele ekspedycji, której znaczenie było tak ważne dla portugalskiego króla. Równie niejasna pozostaje kwestia relatywnie niewielkiej floty (zaledwie cztery okręty z około 160 członkami załogi), na czele której stanął, wydają się nad wyraz skromne.

Aby dobrze zrozumieć znaczenie wypraw morskich, należy je rozpatrywać w szerszym kontekście. Sprawczość samego dowódcy ekspedycji odgrywała raczej ograniczoną rolę. Przewodzić miał zdolny i zaufany człowiek, który zrealizuje królewską misję. Pamiętając o romantycznej otoczce, związanej z podróżą, poznaniem i odkryciem, powinniśmy mieć również na uwadze, że jest to jedynie element mitu, który towarzyszył wyprawie załogi króla Manuela. Wyprawa ta przyniosła Portugalii wyjątkowe korzyści, czyniąc ją kolonialną potęgą. Indie zaś wpędziła w trwającą kilkaset lat zależność od kolonialnej maszyny, która zmieniała jedynie zwierzchnictwo. Natomiast azjatyckie państwo sprowadzone zostało do roli peryferyjnej i usługowej względem bogatego, europejskiego centrum.

Droga morska do Indii Vasco da Gamy

8 lipca 1497 roku z lizbońskiego portu Belem wypłynęły cztery okręty: „Św. Gabriel” – flagowy okręt uzbrojony w 20 dział, jego bliźniak „Św. Rafael” oraz jedna karawela i jeden transportowiec. Sama podróż nie była wyjątkowym wyzwaniem żeglarskim, ani też nie obfitowała w fascynujące zdarzenia. Warto zauważyć, że już wcześniejsze ekspedycje, zwłaszcza wyprawa Bartolomeu Diasa, pozwoliły na poprawne wytyczenie szlaku i wyraźne ograniczenie niepowodzenia misji. Przy pomocy doświadczonych nawigatorów i marynarzy trasę pokonano zgodnie z planem. Odcinek do Mozambiku przebiegł bez żadnych problemów, choć w dalszej części trasy Vasco da Gama korzystał z pomocy pilota, oddelegowanego w Malindi do udziału w wyprawie. 20 maja 1498 roku ekspedycja dotarła do portu w indyjskim Kalikacie. Celem pierwszej podróży portugalskiej floty do Indii było przede wszystkim rozpoznanie trasy, znalezienie portu i zbadanie możliwości handlowych.

Vasco Da Gama wracał do Indii jeszcze dwukrotnie. W latach 1502-1503 tytułując się jako admirał oraz w 1524 roku jako wicekról Indii, admirał i hrabia Vidigueiry. Druga wyprawa nie pozostawiała już złudzeń co do intencji Portugalii. Do Indii wpłynęła ekspedycja niemal dziesięciokrotnie większa od pierwszej. Flota była w przeważającej części wojenna i mimo pokojowych intencji gospodarzy doszło do walk, w wyniku których Portugalczycy musieli wycofać się z Kalikatu. Trzecia wyprawa, której przewodził Vasco da Gama, miała charakter typowej ekspedycji militarnej. Historia kolejnych wypraw i bitew, w których udział brała Portugalia potwierdza tylko, że odkrycie drogi do Indii wyznaczyło nową epokę w historii wypraw geograficznych i handlowych. Portugalia stała się zaś najważniejszym europejskim państwem, prowadzącym drogą morską handel z Azją południowo-wschodnią, bogacącym się na przewożeniu korzeni, klejnotów i jedwabiu, a także dominującym region politycznie i militarnie.

Kolonializm a Vasco da Gama

Kolonializm miał różne twarze, choć jako symbol identyfikowany jest przede wszystkim z europejskimi podróżnikami, których Europa okrzyknęła mianem odkrywców. Od Hernana Corteza, przez Krzysztofa Kolumba po Vasco da Gamę, głównym celem wypraw był rozwój europejskich imperiów, które przemocą i grabieżą terenów Afryki, Azji i Ameryki bogaciły własne państwa. Vasco da Gama poczynił pierwszy krok na drodze do kolonizacji Indii. Była portugalska kolonia funkcjonowała od początku XVI wieku aż do 1961 roku, choć sytuacja pozostawała napięta aż do rewolucji goździków (1974).

To zaskakujące, że w obiegu wciąż powszechne są opinie, broniące kolonizatorów i przypisujące im rozwój terenów, na których prowadzili działalność. Taka europocentryczna perspektywa upada przy każdej próbie akademickiej debaty. Choć nie milkną głosy wskazujące na lewicową orientację krytyków kolonializmu, należy wyraźnie podkreślić, że historyczna ocena pozostaje jednoznaczna i ma charakter apolityczny. Zachodnie mocarstwa rozwijały kraje kolonizowane w takim stopniu, w jakim same czerpały z tego rozwoju, nie zważając przy tym na sytuację autochtonów zarządzanej kolonii. Nie inaczej wyglądał przykład Portugalskich Indii, gdzie ograniczano prawa religijne hindusów, narzucono własne kody kulturowe, a gospodarkę ukierunkowano na zysk dla Portugalii.

Vasco da Gama – portugalski wicekról Indii zmarł 24 grudnia 1524 roku w mieście Koczin, gdzie został pochowany z honorami. Później jednak jego szczątki przeniesione zostały do Portugalii, początkowo do miejscowości Vidigueira, by w XIX wieku ostatecznie spocząć w Klasztorze Hieronimitów w Lizbonie. Zapamiętany został przede wszystkim jako bohater wielkich odkryć geograficznych i żeglarz, który wytyczył szlak handlowy z Portugalii do Indii, zapewniając swojemu królestwu dominację na szlakach wodnych między Europą a Azją. Był także współtwórcą portugalskiej kolonii w Indiach. Współcześnie jest

w Portugalii symbolem kolonialnej wielkości państwa, choć przynajmniej części dzisiejszego społeczeństwa może też przypominać o trudnej przeszłości tego kraju – wyzysku, podboju i imperializmie.

Autorstwo: Jakub Jagodziński

Zdjęcie: [Daniel Wanke](#) (CC0)

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC BY-SA 3.0](#)

Bibliografia

1. Panikkar K. M., „Azja a dominacja zachodu. Epoka Vasco da Gamy w dziejach Azji 1498-1499”, wyd. PWN, Warszawa 1959.
2. Ravenstein E. G., „A Journal of the First Voyage of Vasco da Gama”, 1497–1499, wyd. Bedford Press, London 1898.
3. Said E. W., „Kultura i imperializm”, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009.
4. Souza T., „The Portuguese in Goa”, [w:] „Goa Aparanta – Land beyond the End”, wyd., Goa Publications Private Limited, 2008, s. 23-33.
5. Subrahmanyam S., „The career and legend of Vasco da Gama”, wyd. Cambridge University Press, Cambridge, New York, 1997.